

Távlattan

Szürkületkor visszaülök az asztal elé. Makacs szokás, nem indul be nélküle a nap. Elolvasom, amit írtam az éjjel, meghúzom, belejavítok. Múlik az idő, felszívódik a sok zavaros hajnali álmom. Mindaz, amire még csak gondolni se szabad. Végül is nem rossz, amit csinálok. Pontos, arányos. Ennyire futotta: mást, többet nem tudok.

Felforr a víz, kitöltöm a kávé. Lent, barna párában, a város. Madarak mocoognak, köd, avarillat. Nemsokára felkel a nap.

Az utolsó nap. De mire ez is eszembe jut, már megszólal a déli harangszó. Kitöltök egy pohárka italt, felhajtom, hunyorgok a fényben. Így szoktam megjutalmazni magam. „Jó ebédhez szól a nóta” — mondja egy negédes női hang.

Állok az ablakban. Ez itt a kert. Ami a régi kertből megmaradt. Ez a szőke asszony pedig a húgom:

— Megyünk? — kérdezi vidáman.

A temető az idén is az utolsó napra maradt. Az ötvenkilences ilyenkor délben üres. A végállomásnál hosszú sorban állnak a virágárusok.

— Egyet vegyél! — szól rám a húgom. Kibogozza a madzagot, gondosan kettéosztja a rózsáimat.

— A Pest-Budában játszott — mondom Eisemann Mihály sírja előtt. A bejárattal szemben ült, ott, ahol most a ruhatárosok. Szemüveges, szigorú öregember. Gyakran hallgattam őt ebben a huzatos előszobában. Akkor még nem volt se nosztalgiahullám, se idegenforgalom.

A kövön, hangjegyek.

— A vén budai hársfák! — sóhajtja a húgom.

Balra, a zsidótemető falába falazva, a marék por, ami apánkból maradt. Fent van, a felső sarokban. A száraz koszorúkon pókháló, zúgó rovarok.

— Mit mondott — kérdem —, amikor kimentem?

— Sirt — von vállat a húgom. — A kapuban várt, mint minden délután látogatónapon. A svájcisapkával a térdén, emlékezhetsz rá, így ült mindig, ha kisütött a nap.

— Gyurkám?! — jajdult fel. De akkor már tudta a választ. Később még nevetett is, mert amíg ott várt, valaki a sapkájába dobott egy pénzdarabot.

Felerősítjük a márványlapra a virágot. A felső sor végéről apánknak egészen jó kilátása van.

Nagyanyánk sírboltja beomlott. „Életveszélyes!” — hirdeti egy tábla, ami — ha szó szerint vennék — nyilván halálra rémítené a holtakat. Megosztoznak a rózsákon apával, kit zavar ma már, hogy nem állt soha helyre közöttük a beszélőviszony.

A postás bácsi ide jött nyugdíjba, kint áll most is a temetőkapuban. Gyuszikám, mondja. Felismer. Húsz éven át én vártam őt a kapuban.

És folyik tovább a szertartás. Az idén is, mint minden évben, az utolsó napon.

— Megebédelünk?

Ülünk a Búfelejtő gesztenyefái alatt.

— Tudod még, hogyan hívták? — kérdem a húgomat.

— Aranyflaskónak?

— Szürke Csacsinak. Még egy számárfej is volt a név alatt.

— És az Aranyflaskó?

— Az Aranyflaskó lent volt a Németvölgyi úton. Emlékszel? „Három igaz szó: Bedő bora jó!” Mi meg bekiabáltunk: „Négy igaz szó: Bedő bora nem jó!” Azután usgyi! Jól megfuttattuk a Bedő urat.

Nevetünk, kanalazzuk a levest. A temetőkert fala mentén csörtetnek a villamosok.

A távlat olyan szemléletbeli tér, amely lehetővé teszi hogy az ember ne a részleteket lássa, hanem a lényegét. De mi van akkor, ha a törmelékből áll össze a lényeg? Akármerre nézek, kelletik, kínálják magukat a részletek. Ezen a sarkon lőtt rám Papp Jóska, a barátom. Kiment ő is, mondják: életfogytiglanra ítélték a svájciak. Ennek már harminc éve. Eszébe jut-e még ez az utcasarok?

Délután kiül a kertbe anyám. Nézelődünk. Régen két aprószemű cseresznye állt itt a meggyfa helyén. Mellettük mandula, őszibarack. Kettős látás, egyszerre látom a jelent és a múltamat. Néhány támpont van azért: a három lucfenyő még jelöli a régi ház felé vezető meredek utat. A kert sarkában pedig áll még a szederfa.

— Mindig ilyen öreg volt — mondja anyám. — Nagyanyád azt mondta, kivágja. Nem tudta kimosni a ruhámból a foltokat.

— Miért hívtátok szedernek! A szeder nem fa!

— Bozót volt ez is — feleli —, csak megvastagodott.

A szederfa telitalálatot kapott a háborúban. Többől nőtt ki, az ágai ma már újra derékvastagságúak.

Hogy melyik részlet a lényeg? Példának okáért: a szederfa nélkül is ez lenne a kert? Vagy csak egy idegen telek a Sashegy-oldalon? Mibe kapaszkodik a képzelet, ha a múltból egyetlen támpont se marad?

A nap lebukik a barna, barátságos náspolya alatt. Anyám feláll, topog vissza a lakásba. Kálmán, a barátom áll a kapuban.

— Mit csinálsz? — kérdi.

— Semmit — felelem. — Nézem a gyümölcsfáimat.

— Jó neked — mondja. — Fogod magad, elmész. Holnap ilyenkor már lent leszel a trópuson.

— Mi ebben a jó?

Vállat von, elgondolkozik.

— Az — mondja —, hogy nem vagy idenőve.

— Mégis itt vagyok.

— Én is ezt választanám — feleli szomorúan. — Valószínűleg. Csakhogy én nem választhatok.

— Hol vacsorázunk?

— Az Aranyflaskóban. A Németvölgyi úton.

Halászlé, túrós csusza, rizling. Mint minden évben, az utolsó napon. Három igaz szó. Másodszorra is elmesélem a Bedő-féle lakonikus rigmusokat.

— Érdekes — tűnődik a barátom. — Mintha soha nem tetted volna ki innen a lábad.

Megyek végig a Sashegyi úton. Alattam aprókat horkantva alszik a város. Sárga lámpák pislognak a mélyben, ilyenkor nem világítják már ki a hidakat.

A képernyőn, operettrészletek. Vasárnaponként ezzel a Lehár-dallal ébresztett minket apám. Hunyorgott fölöttünk, és olyan lágyan énekelt, hogy a remegéstől vékony hártya képződött a nyelve alatt.

Azután megszólal a himnusz. Hát igen, ez itt a hazám. Ez a barna pára, ez az avarillat. Kossuth Lajos ujján a galambpiszok. Akármerre nézek, kelletik, kínálják magukat a részletek. A déli harangszó, a kendős, kosaras virágárusok. A vén budai hársfák, a marék

por, ami apánkból maradt. A Büfelejtő gesztenyefái, a postás bácsi a temetőkapuban. Papp Jóska, a barátom, a náspolya, a szederfa, a hely, ahol egyszerre látom a jelent és a múltamat.

Kőkemény guánó, lemoshatatlan. Az aprócska haza, amit kinőttem, és ami most, amikor magamra maradtam, visszafogad. Három igaz szó. A negyediknek, harminc év távlatából, már nem sok értelme van.

Barna homály: köd, avarillat. Megjött a taxi, kint állunk a kapuban. Húgom nevet, mint apám, amikor megtalálta sapkájában a pénzt. Anyám hunyorog.

Már nem vagyok itt. Zúgó, piszkosszürke senkiföldje körülöttem a város. A reptülőtér akváriumában színes buborékok: tátogó, néma halak. Mire megfordul a levegőben a gép, térkép alattam a táj. Lebegek, harmincezer láb magasan.

És folytatódik a beavatkozás. Már kiemelték a környezetemből, most elmetszik, ami visszatart: a zsigereket, inakat. Átültetnek a déli féltekére néhány óra leforgása alatt. Nem fáj semmi, tökéletes az érzéstelenítés: halk zene szól, légikisasszonyok járnak-kelnek körülöttem, a mennyezetten szivárognak a légcsapok.

Még alig indult el az ember, talán még látszik is a föld az ablakon. És mégis, máris, minden idegszálával előre tapogat. Várja, hogy helyet cseréljen a fent meg a lent, a kelet és a nyugat. Ez most még semmi, ez a limbusz. De mire leszáll a földre a gép, sem az állampolgársága, sem a nyelve, még csak a neve sem lesz ugyanaz.

Szerencse, hogy nem lehet tetten érni ezt az átalakulást. Gyáva renegát, szégyellném érte magam. Így azonban majdnem büszke vagyok rá. Frankfurtban vár a csatlakozás. A tranzitónából látom még az indulást, és látom már, növekvő kétségbeeséssel, a pislogó fényeket a trópuson.

Ezért irigyelne a barátom? „Fogod magad, elmész.” Ez a vakrepülés lenne a tárlat? Ez a légkút, a szabadság? És a szerencse, ez a kényszerleszállás egy korallzátonyon?

Meg kellett volna magyaráznom. De a magyarázat ilyenkor jut csak eszembe, a tranzitóna ablakaiban. A fény minősége lenne? Élesebb, mint Keleten, ünnepélyesebb, diadalmasabb. Pontosán déli fekvésű előttem az ablak, a látóhatár peremén halványkék hegyek. Néma és mozdulatlan a levegő-ég, talán mert üvegfal mögött bálulom. De nem, mégsem egészen. Vasárnap veri vissza az égbolt ilyen sziporkázva a fényt. Amikor nem töri meg a körvonalakat sem a benzingőz, sem az ipari szennyezőanyag.

Itt éltem, alig kétszáz kilométerre ide. Ilyenkor vasárnap reggel kimentem a gátra. A Rajna erőszakosan törtetett előre, nekem úgy tűnt, ár ellen, északi irányban. Én is valahogyan így törtem magamnak a könyveimben utat. Be akartam jutni ebbe a gyémántkemény idegen világba, magam alá gyűrni örökségemet: a bamba középszert, a tunyaságot, a nyavalygást, a minden nagy tervet gúzsbakötő cselekvésszonnyt. A hoftsúlyt, amit cipel magával keletről az ember, mint a síkságok lassú vizei a hordalékukat.

— Dohányzó? — kérdi a légiszemélyzet.

— Mindegy — felelem.

Átlósan szeli át Franciaországot a gép, a Saarvidék és Bordeaux között. Minden héten láttuk a fehér füstcsíkot a tanyán: pontosan délben két részre osztotta fölöttünk az eget. Ilyenkor vasárnap kihoztuk a kertibütort a kút kávéja köré. A fehér zsúrkocsit, a nyugagyakat. A tálcán olajbogyó volt, sósrudak, aprósütemény. Martini, jég, Americano a kiskocsiban.

— A trópusi járat! — mondta feleségem, és nekem a gyomromba markolt a rémület. Távoli volt, hihetetlen, hogy egyszer mi is ott fent szorongtunk azon a hétszáznegyvenhetesen.

Lehunyorom a szemem. Az égbolton átrepült már a trópusi járat. A lég mozdulatlan, a füst vonala, akár az ökörnyal. Béke, arány, nyugalom: szól már a déli harangszó a faluban.

Ott ülünk lent most is. Dél van, vasárnap, csillog az aperitif az asztalon. Könnyű felismerni a házat: a kertbútor a kút kávéja körül, terített asztal a lugasban, az a fehér folt Bundás, a komondor. Harmincezer láb madártáviratából, színes, könnyű nyári ruhában, látom forgolódni az asszonyomat.

Elszánt voltam, fiatal. Nem engedtem az érzelmességnek, a múlt csábításainak. Nem álmodoztam, cselekedtem. Azt hittem, átugrottam a tizenkilencedik századot. Szerettem a munkám. A bort, a könyveket. A földet, az asszonyomat.

A kajütblak plasztikkeretéből lassan kiúszik a kép. Vége a szertartásnak, már nem nézek utána, letörölöm a könnyeimet. Ez itt már az Óceán. Visszavett a múlt, a középszer. Nem sikerült felülmúlni magam.

A gascogne-i öbölnél nyugatnak fordul a gép. Bekapcsolják az automata-pilótát, enni-inni kapnak az utasok. A sör még német, de már amerikai a pakolás: üveg helyett sterilizált bádogdobozok.

Amint leszédtek a tálcákat, kezdődik a vetítés. Gyorsan, nehogy gondolkodóba essen az ember. Rugalmas elszakadás az Óvilágtól, nehogy észrevegyem, hogy este van már, hiába ömlik a fény az ablakon. Holtverseny, halogató hadműveletek: versenyt fut a gép meg a nap.

A levegő mélyebb lesz a vetítés után, sűrűbb, melegebb. A gép gyomrában már fészkelődnek a trópusiak. Szimatolnak, felállnak a helyükről, nézik a gomolyfelhők pamutzőnyegét a lábuk alatt. Bolyhok, jéghegyek állnak ki belőle, a Sziget ott lesz valamelyikük alatt.

Megmosom az arcom, nézegetem az ajándékaimat. Még hatvan perc. Délután ötkor érkezünk a szigetre, a karórámon este tizenegy óra van. A repülőtéren már vár a két ember, aki vállal: egy apró trópusi asszony és egy árnyékosszemű gyerek, a fiam. Fürkészik az eget, melyikük lát meg először. Egy kicsit tartanak ők is a találkozástól. Amikor kiszállok a gépből, minden évben furcsa, szokatlan: idegen vagyok.

Soha nem tudtam megszokni ezt a világot. Múlnak az évek, és én nem tanultam meg sem a nyelvüket, sem a szokásaikat. Ülök csak, kuporgok a szobámban. Valamit elvesztettem, és most, önző öregember, álmokkal kárpótolom érte magam. Még az életbe is csak rajtuk keresztül kapaszkodom.

Mégsem próbálom felrázni magam. Letettem róla, késő: ennyire futotta. A cukornád leve, a lemondás édessége — marad. A közöny és a belenyugvás. Az asszonyom, a fiam.

Reggel még kint álltunk anyámmal a kertkapuban. A távolság kilúgozta belőlem húgom nevetését, a Lehár-dalokat. Ami marad, furcsa hajnali álom. Egy másodperc töredéke, és felszipantja a nap.

Holnap leülök újra az asztal elé. Fejjel lefelé, a déli féltéken fejjel lefelé állnak az asztalok. Elolvasom, amit írtam a gépben, meghúzom, belejavítok. Felforr a víz, kitöltöm a kávé. Állok a balkonon.

A távlat megrostálja a részleteket. A mozaikkockák perzsaszőnyegéből néhány emlék-szilánk ha marad. Munkába lép a létfenntartás ösztöne is: a francia tanyára például most már gondolni se szabad. Még szerencse, ha egyszer egy évben átrepül fölöttem az ember. Egyszer egy évben viszontláthatom magam.

Bekapcsoljuk a biztonsági öveket, a gép orra a felhőkbe fúrja magát. Megérkeztünk. Zúg, pattog a fülem. Az utastér akváriumában tátogó, néma halak.